

NÁRODNÍ LÉKAŘSKÁ KNIHOVNA PRO VEŘEJNOST – DOSTUPNOST ZDRAVOTNÍCH INFORMACÍ O MEDICÍNSKÝCH TÉMATECH

Eva S. Lesenková, Jitka Feberová, Helena Bouzková

Abstrakt

Príspevek seznamuje se speciální informační službou Národní lékařské knihovny pro veřejnost MedLike, která je primárně určena pro širokou veřejnost, tedy pro pacienty, jejich rodinné příslušníky a všechny, kteří se zajímají o své zdraví. Cílem služby je rozšířit dostupnost zdravotních informací o medicínských tématech pro laiky.

Klíčová slova

knihovny, zdravotní gramotnost, portál MedLike

V roce 2012 byla publikována definice vytvořená Evropským konsorciem pro zdravotní gramotnost: Zdravotní gramotnost navazuje na obecnou gramotnost a zahrnuje znalosti lidí, jejich motivaci a dovednosti získat, pochopit, zhodnotit a využít informace týkající se zdraví tak, aby byli v každodenním životě schopni uvážlivě rozhodovat o zdravotní péči, prevenci nemocí a podpoře zdraví se záměrem udržet a zlepšit kvalitu života v průběhu životního cyklu. [1]

Významnou roli v podpoře zdravotní gramotnosti hrají nejen zdravotnická zařízení, ale také vzdělávací a kulturní instituce, pacientské organizace a další podpůrné skupiny. **Národní lékařská knihovna aktivně přispívá k tomuto úsilí od roku 2016** tvorbou a provozem portálu MedLike, který poskytuje veřejnosti spolehlivé zdravotní informace.

Národní lékařská knihovna (NLK) je specializovaná knihovna, která se zaměřuje na lékařství, zdravotnictví a související obory. Je významnou institucí svého druhu v České republice a poskytuje širokou škálu služeb jak odborníkům, tak i široké veřejnosti.

NLK zajišťuje přístup k odborným zdrojům; k databázím odborných článků, knih, studií a dalších materiálů z oblasti medicíny a zdravotnictví, knihovna také plní depozitní funkci odborné zdravotnické literatury v ČR.

Vytváří a produkuje specializované databáze, které jsou součástí portálů; od roku 1947 buduje unikátní bibliografickou databázi Bibliographia Medica Cechoslovaca (BMC) a podílí se na tvorbě českého překladu tezauru MeSH (Medical Subject Headings). [2] Dalším významným nástrojem pro vyhledávání informací v medicíně je portál Medvik. [3]

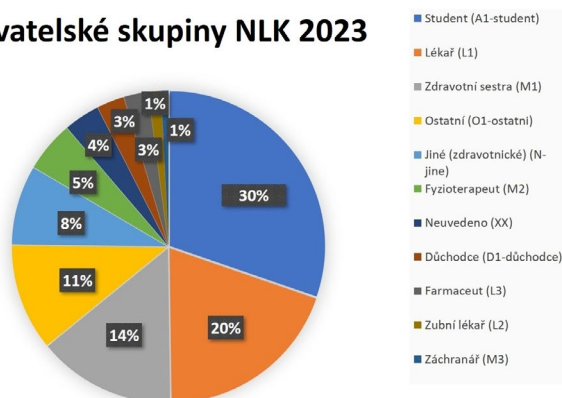
NLK poskytuje komplexní spektrum služeb, zahrnující jak klasické knihovnické činnosti (výpůjčky, meziknihovni výpůjčky), tak i moderní informační služby (rešerše, poradenství, školení).

Díky moderním technologiím umožňuje NLK využívat své služby i vzdáleně, což usnadňuje přístup k informacím pro uživatele z celé republiky.

NLK plní svou misi podporovat zdravotní gramotnost provozováním portálu MedLike, který nabízí spolehlivé informace o zdraví pro širokou veřejnost.

K uživatelům NLK patří pracující v lékařských zdravotnických povoláních (lékaři, zubní lékaři a farmaceuti), uživatelé pracující v nelékařských zdravotnických povoláních (zdravotní sestry, zdravotní záchranáři, fyzioterapeuti...), kteří využívají NLK pro svá další studia a praxi. Dále studenti lékařských a nelékařských zdravotnických oborů, kteří využívají NLK k přípravě na zkoušky, psaní seminárních prací a bakalářských/diplomových prací. A také vědečtí pracovníci pracující v oblasti medicíny a příbuzných oborů. Na významu nabývá rozšiřující se skupina laické veřejnosti, která se zajímá o zdraví, prevenci nemocí a hledá informace o různých zdravotních tématech.

Uživatelské skupiny NLK 2023

Obrázek 1 – Uživatelské skupiny NLK 2023

Jak mohou knihovníci přispět ke zlepšení zdravotní gramotnosti? Jejich spolupráce se vzdělávacími a kulturními institucemi, pacientskými organizacemi a dalšími podpůrnými skupinami přináší mnoho benefitů pro širokou veřejnost i pro samotné knihovny. Důvody, proč knihovníci spolupracují v oblasti zdravotní gramotnosti, je potřebné zmínit:

Dostupnost informací: Knihovny jsou tradičně místem, kde lidé hledají informace. V oblasti zdravotnictví poskytují knihovnici přístup k zdravotnické literatuře, databázím a dalším zdrojům, které mohou pomoci lidem porozumět jejich zdravotnímu stavu, prevenci nemocí a možnostem léčby.

Informační gramotnost: Knihovníci mají zkušenosti s výukou informační gramotnosti, což znamená, že dokáží naučit lidi, jak vyhledávat spolehlivé informace, jak je kriticky hodnotit a jak je efektivně využívat pro své rozhodování. Tato dovednost je v oblasti zdravotnictví obzvláště důležitá, protože množství zdravotních informací neustále roste a je často obtížné rozlišit spolehlivé zdroje od těch méně kvalitních.

Doplnění služeb zdravotnických zařízení: Knihovny mohou doplnit služby zdravotnických zařízení tím, že poskytnou pacientům a jejich rodinám další informace a podporu. Mohou například nabídnout materiály o konkrétních onemocněních, informace o léčbě nebo doporučení dalších zdrojů.

Sociální odpovědnost: Knihovny mají dlouhou tradici poskytování veřejných služeb. Podpora zdravotní gramotnosti je součástí této tradice a umožňuje knihovnám přispět k řešení důležitých společenských problémů. [9]

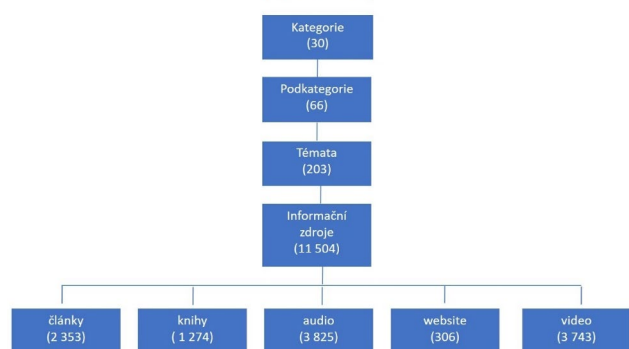
MedLike je iniciativa Národní lékařské knihovny, která usiluje o zvýšení zdravotní gramotnosti populace prostřednictvím poskytování ověřených a aktuálních informací o zdraví. Od roku 2018 NLK využívá pro správu portálu vlastní systém MedLikeAdmin, který umožňuje rychle a efektivně aktualizovat obsah. [4]

Portál nabízí přístup k důvěryhodným informačním zdrojům o různých zdravotních tématech, které si uživatel může snadno vyhledat na webových stránkách nebo prostřednictvím chytrého telefonu. K informačním zdrojům, které v portálu můžete nalézt, patří knihy (tištěné i elektronické), články (s dostupností plného textu), weby, audia a videa. Akvizitěři provádějí výběr zdrojů podle vlastní metodiky hodnocení kvality.

Struktura portálu je tvořena **kategoriemi**, které se týkají lidského těla, nemocí, prevence a léčby, jež jsou navrženy tak, aby uživatelům umožnily snadnou orientaci a rychlý přístup k informacím (např. *trávicí systém, infekční nemoci, potraviny a výživa*). Některé kategorie, pokud je to vhodné, dále dělíme na podkategorie. **Podkategorie** jsou vytvořeny s cílem podrobněji rozčlenit kategorie a usnadnit vyhledávání potřebných informací (např. *jícen, žaludek, játra*). Podkategorie jsou rozděleny na jednotlivá **témata**, která jsou věnována konkrétní zdravotní otázce (např. *rakovina jícnu*). Zařazení tématu do kategorie/podkategorie je určováno pomocí tezauru Medical Subject Headings¹⁰ s přihlédnutím k americkému portálu Medline Plus. [5] Jednotlivá

Struktura a obsah portálu MedLike

(říjen 2024)

Obrázek 2 – Struktura a obsah portálu MedLike, říjen 2024

témata mohou být zařazena pod více kategorií (např. *virové hepatitidy* mohou být zařazeny pod *trávicí systém* a rovněž pod infekční nemoci).

MedLike neposkytuje vlastní obsah, ale odkazuje na spolehlivé zdroje informací, jako jsou webové stránky odborných společností nebo veřejnoprávních médií.

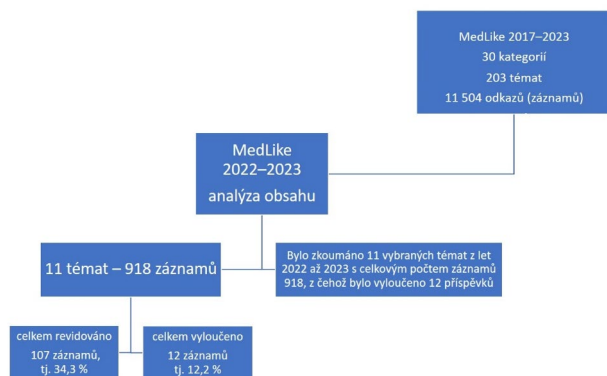
Metodika hodnocení kvality vyhledávaných informačních zdrojů je sestavena na základě již existujících a dostupných metodik s přihlédnutím ke specifikům elektronických a tištěných zdrojů medicínských informací. [6, 7, 8]

Výběr informačních zdrojů probíhá ve dvou fázích. Nejprve jsou identifikovány vhodné zdroje na úrovni „domén“ (veřejnoprávní média, webové portály odborných společností apod.), z nich jsou poté získávány odkazy na konkrétní dokumenty, které jsou opět hodnoceny podle metodiky a zařazeny do databáze.

Snaží se vyhnout nedůvěryhodným zdrojům a zdrojům, které mohou být informativní, ale jsou vytvořeny přímo na podporu prodeje zboží (souvisejícího s nemocemi), včetně zdrojů nabízejících „záračné léky“.

Metrika návštěvnosti portálu je sledována pomocí nástroje Google Analytics, z klíčových metrik za období třech čtvrtletí roku 2024 uvádíme 36 000 zobrazených stránek a 24 000 aktivních uživatelů. Sledováním a porovnáváním výsledků metrik v dílčích obdobích roku lze konstatovat, že portál MedLike si udržuje stálou návštěvnost.

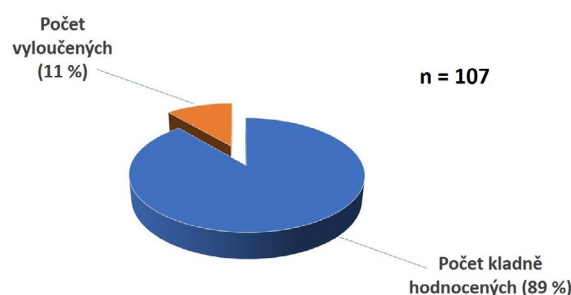
Analýza obsahu záznamů z vybraných témat MedLike z let 2022–2023

Obrázek 3 – Schéma: Analýza obsahu záznamů z vybraných témat MedLike z let 2022–2023

V rámci pilotního projektu realizovaného v roce 2023 byla provedena analýza kvality uložených záznamů informačních zdrojů na portálu MedLike. Z celkového počtu 919 záznamů, vztahujících se k 11 vybraným tématům a pokrývajících období od roku 2017 do roku 2023, bylo pro účely expertního hodnocení vybráno náhodným výběrem 107 záznamů z let 2022 a 2023. Nezávislý lékařský odborník posoudil kvalitu obsahu vybraných záznamů a pouze ve 12 případech (11 %) nenavrhl zařadit dříve vybrané zdroje. Získaná data potvrzují funkčnost zavedených kritérií pro zajištění výběru relevantních a kvalitních informačních zdrojů.

Počet kladně hodnocených a vyloučených informačních zdrojů v hodnocených tématech

Obrázek 4 – Počet kladně hodnocených a vyloučených IZ v hodnocených tématech

Závěrem jsou uvedena doporučení pro další činnost:

Doplnění databáze: Rozšířit stávající databázi o nový atribut, který umožní hodnotitelům detailně specifikovat důvody pro vyloučení jednotlivých informačních zdrojů z hodnocení. Tento krok přispěje ke zvýšení transparentnosti hodnocení a umožní následnou analýzu nejčastějších příčin vyloučení.

Pravidelná analýza a optimalizace: Implementovat pravidelný mechanismus pro analýzu výsledků hodnocení kvality informačních zdrojů. Na základě více analýz provést průběžnou revizi stávající metodiky hodnocení kvality [6] s cílem optimalizovat kritéria pro výběr zdrojů a zajistit tak maximální relevanci a kvalitu informací obsažených v databázi.

Dosažení zpětné vazby: Aktivně oslovovat uživatele databáze a vyzývat je k poskytnutí zpětné vazby ohledně funkčnosti databáze, kvality obsažených informací a relevance poskytovaných výsledků. Získaná zpětná vazba bude sloužit jako podklad pro další zlepšování kvality a užitečnosti portálu.

NATIONAL MEDICAL LIBRARY FOR THE PUBLIC – AVAILABILITY OF HEALTH INFORMATION ON MEDICAL TOPICS

Abstract

The paper introduces the special information service of the National Medical Library for the public MedLike, which is primarily intended for the general public, i.e. for patients, their family members and all those who are interested in their health. The aim of the service is to expand the availability of health information on medical topics for laymen.

Keywords

medical libraries, health literacy, Medlike portal

Literatura

- [1.] KICKBUSCH, Ilona, Jürgen M. PELIKAN, Franklin APFEL a Agis D. TSOUROS, ed. *Zdravotní gramotnost: solidní fakta*. Praha: Ministerstvo zdravotnictví ČR ve spolupráci s Ústavem pro zdravotní gramotnost, z.ú. a Státním zdravotním ústavem, [2020]. ISBN 978-80-85047-63-9. Dostupné na: [ZG_brozura_10_2020.pdf](#)
- [2.] KODETOVÁ, Radana. *Věcný popis pro BMČ se zaměřením na indexaci podle MeSH*. Lékařská knihovna. 2017, 22(1-2). ISSN 1211-3255. Dostupné také z: <https://casopis.nlk.cz/archiv/2017-22-1-2/1449-2/>
- [3.] Maixnerová, Lenka et al. (2019). *Technologické nástroje a postupy pro vytváření a zpřístupňování informačních zdrojů v Národní lékařské knihovně*. MEDSOFT, 2019: 95-102. ISSN: 1803-8115. Available at: <https://www.creativeconnections.cz/medsoft/>
- [4.] MAIXNEROVÁ, Lenka, Filip KRÍŽ, Klára BOHUTÍNSKÁ, Eva VALDMANOVÁ a Eva LESENKOVÁ. *Technologické řešení a pracovní postupy při vytváření portálu MedLike*. *Knihovny současnosti*. 2019, 27, 78-83. Dostupné také z: http://sdruk.mlp.cz/data/xinha/sdruk/2019/KKS2019/Sbornik_KKS19.pdf
- [5.] <https://medlineplus.gov/>
- [6.] *Metodika hodnocení kvality vyhledávaných informačních zdrojů viz: <https://nlk.cz/zdroje/medlike/metodika-hodnoceni-kvality-zdroju/>*
- [7.] McLean, Jill. (2023). *Benefits of good-quality online health information and risks of 'Dr Google'*. *Nursing Times*, 119 (10): 23-36. Access date 13. 5. 2024. Available at: <https://www.nursingtimes.net/clinical-archive/patient-safety/benefits-of-good-quality-online-health-information-and-risks-of-dr-google-02-10-2023/>
- [8.] Portillo, Ivan A.; Johnson, Catherine V. and Johnson, Scott Y. (2021). *Quality Evaluation of Consumer Health Information Websites Found on Google Using DISCERN, CRAAP, and HONcode*. *Medical Reference Services Quarterly*. 40 (4): 396-407. ISSN 0276-3869. Access date 13. 5. 2024. Available at: <https://doi.org/10.1080/02763869.2021.1987799>.
- [9.] Robinson, Lyn, (2010). *Understanding Healthcare Information*, London, Facet Publishing.

Kontakt

PhDr. Eva S. Lesenková, Ph.D.
Národní lékařská knihovna
Sokolská 54
Praha 2, 121 32
lesenkov@nlk.cz